

kako na latinskom i na gregorijanskom, tako i na talianskom u dostojanstvenom modernom muzičkom stilu.

Karakteristično je bilo obilježje Tjedna u Bariju: pretposljednog dana Tjedna bilo je ništa manje nego tri tisuće mladih, koji su prolazili gradom u tihom hođu od kazališta Petruzzelli iza velikog transparenta koji je nosio motto Tjedna: **Krist jučer, danas i uvijek**, a potom su ušli u katedralu za privlačno slavlje kojem je prethodilo molitveno bdjenje.

Nisu izostali ni zabavni časovi kao kruna napetih dana. Organizacija je Tjedna svake večeri pružila mogućnost prisustvovanja koncertima i folklornim izvedbama koje su bile na visokoj razini.

Punim uspjehom XXIX. liturgijskog nacionalnog Tjedna može se smatrati naknadna potvrda vrijednosti inicijative kao i sretno i pohvalno odmjeravanje između studijskih sastanaka i molitvenih susreta. Štoviše, mnogi sudionici dolaze na Tjedan radosni da će se toliki naći ponovno zajedno da pjevaju, da »tvore Crkvu«. A to je liturgija na djelu. Možda je to pravi put da liturgijska reforma molo-pomalo postigne svoje prave i velike ciljeve.

Liturgijskom tjednu nije nedostajala pohvala i blagoslov novoga Pape, koji je upravo malo prije toga bio izabran. Netom je bio izabran, prije nego se pojavio na lođi bazilike sv. Petra, papa Ivan Pavao I, kojega je o tom obavijestio Mons. Virgilije Noè, uredio je da telefonski saopće njegove dobre želje za inicijativu, u kojoj je prije i on sam direktno sudjelovao, te je nadbiskupu Barija, prisutnim biskupima kao i svim sudionicima Tjedna uputio svoj apostolski blagoslov.

Sv. kongregacija za sakramente i bogoštovlje također je uputila svoje tople čestitke s telegramima prefekta kard. Jakova Knoxa i dodatnog tajnika Mons. Virigilija Noè.

NOTITIAE 147 (1978) 497—498.

S. M.
Preveo: FŠČ

OSVRT NA TREĆI BROJ ZBORNIKA »POLJICA«

»Ruka darće, ni naučna, zač je pisat muka mučna!«

Nedavno se pojavio treći broj jednoga od rijetkih hrvatskih dekanatskih listova »Poljica«, III/1978, br. 1 (3), koji izlazi u poljičkim Gatima pod uredništvom don Frane Mihanovića.

Od prvoga broja iz 1976. »Poljica« nose podnaslov »List poljičkog dekanata« (usp. »Služba Božja«, 1977, 2, 168—172), ali treći broj sa sadržajem na preko 220 stranica više nije »list« nego zapravo zbornik svakovrsnih radova.

Zbornik se dijeli na tri glavna dijela: pouku (6—85), kroniku (86—156) i prilog (157—224). Djelo je snabdjeveno s preko 40 uspješnih fotografija i crteža.

U poučnomu dijelu — uz teološki člančić Rudolfa Brajčića »Bezgrešno začće« (28—31) i tri pjesničke tvorevine: T. J. Mar, Statut poljički (74—78); B. M., Poljička poema (79—84) i + Marko Stanić, Jure i Mila (85) — ističu se dvije povijesne studije Tomislava Heresa: »Velika zagonetka glagoljice 6—27) i »Poljičani pod zidinama Zvanimirova« (32—73).

U drugome dijelu u kroničarskom stilu iznosi se život i rad crkve i vjernika kroz 1977. (djelomično i kroz 1978!) u poljičkim župama i selima iz pera njihovih župnika i svećenika: Dolac Donji, Putišići, Srijane — Dolac Gornji, Trnbusi; Sitno Gornje, Dubrava, Sitno Donje, Srinjine, Tugare, Gata i Čišla, Ostrvica, Zvečanje i Smolonje, Kostanje, Podgrađe, Zakučac; Duće, Jesenice i Podstrana, pa i »Poljičani u župi Srca Isusova na Visokoj u Splitu 3«. U završnom dijelu kronike donose se osvrti na »Poljica« (2) iz pera javnih radnika u katoličkom tisku (»Glas koncila«, »Marulić« i »Crkva u svijetu«) i privatnim pismima.

U prilogu se prvi put postumno objavljuje književno djelo don Stipe Kašte-lana (1880.—1945.) »Počelo Poljica«, drama u tri čina, koja je svoju premijeru doživjela na blagdan zaštitnika Poljica 23. travnja 1935. u Gatima.

Mala Heresova studija »**Velika zagonetka glagoljice**« upravo je nabijena mnoštvom zanimljivih povijesnih, filoloških, zemljopisnih i književnih činjenica i pretpostavki o postanku i razvitku hrvatskog imena, jezika, naroda, pisma, vjere, kulture i duge povijesne odisejade toga malog, a starog naroda od Irana do Baltika i Gosposvetskog polja, od Krakova do Jadrana i Krete, pa i preko Oceana (»Croatan Indies« u SAD). Pravi je užitak čitati taj rad, pisan s mnogo načitanosti i izvrsnim hrvatskim jezikom, čime se odlikuju svi Heresovi radovi. Bogati sadržaj studije vidi se iz njenih podnaslova: Glagoljica je hrvatsko pismo, Čeh Jan z Holešova i Poljak Hosius o hrvatskom jeziku, Hrvatska od 12. do 16. st., Zemlja Harahvatiš, Donski ili crnomorski Hrvati Tanaiti, Velika ili Bijela Hrvatska, Nestorovi Hrvati, Rasprostranjenost hrvatskog imena i Uvod u glagoljicu.

Kao što je poznato, već je 1934. G. A. Iljinski utvrdio da o postanku glagoljice ima **38 različitih hipoteza** (Opyt sistematičeskoj Kirillo-Mefod'evskoj bibliografii, Sofia 1934). U našoj znanosti vlada mišljenje, da je glagoljicu stvorio Konstantin Ćiril Solunski, Sveti (+869), brat sv. Metoda. Heres nije uvjeren u to, kod nas vladajuće mišljenje. On smatra da je glagoljica mnogo starija od svete Braće, jer da su je Hrvati imali i njome se služili već u pradomovini iza Karpata, dakle, u 6. st.

Njegovo je dokazivanje ukratko ovako: Hrvati su — prema Tomi Arcidjankonu Splitskome (+1268.) — prihvatili kršćanstvo već u pradomovini iza Karpata, ali u arijanskom heretičkom obliku (o čemu je u svoje vrijeme bio uvjeren i dr. Mijo Barada). Za pokršteno Hrvate u zakarpatskoj pradomovini (Bijeloj Hrvatskoj) trebalo je napisati crkvene knjige na njihovu jeziku. Za takav, pak, jezik trebalo je posebno pismo, koje nije moglo biti ni grčko, ni latinsko, nego slavensko pismo — glagoljica.

Da je glagoljica daleko starija od sv. Ćirila, prema Heresu, svjedoči Plominski natpis koji je vjerojatno iz 8. st., i Valunska ploča, koja je nastala oko 800. g.

Bez obzira da li će ikada u znanosti prevladati mišljenje, da je glagoljica nastala već u pradomovini Hrvata kao hrvatsko nacionalno pismo, koje su oni 626. donijeli na Jadran i ljubomorno ga upotrebljavali i čuvali sve do 20. st. pod bedemima velikoga romanskog i germanskog svijeta, — Heresova smiona razmišljanja zaslužuju pažnju! Cijela studija s mnoštvom zlatnoga povijesnoga zrnja, skoro pola stoljeća nakon zanimljivih radova hrvatskog znanstvenika Stjepana Sakača (+1973) u isusovačkom »Životu« (na što je već upozoreno u zborniku »Kačić«, IX/1977, 181—182), djeluje kao osvježanje u našoj historiografiji i pobuđuje na nova razmišljanja o tolikim problemima iz naše starije nacionalne i crkvene povijesti.

Od Heresovih triju tvrdnja: »Poslije 11. st. hrvatskog je imena nestalo kao naziva za tamošnje stanovništvo« (u Bijeloj Hrvatskoj iza Karpata, m. o.)... U Poljskoj se je hrvatsko ime sačuvalo do najnovijeg vremena. God. 1836. izdao je K. W. Wojcicki »Piesni ludu Bialo- Chrobotow« (str. 13), — htio bih prvu modificirati, a druge dvije potvrditi i nadopuniti utvrđenom činjenicom, da su se doseljenici iz okolice Krakova u Americi i poslije 1900. g. registrirali kao **Bijeli Hrvati**, »**Bielochorvats (Cracovians)**«, o čemu svjedoči djelo: U. S. Senate, Reports of the Imigration commission, Dictionary of races or poeples (Izvještaji komisije za useljavanje — Rječnik rasa ili naroda), Washington, D. C., 1911, str. 40, 43, 105.

Jednako je zanimljiva i druga, dvaput opširnija Heresova studija »**Poljičani pod zidinama Zvanimirova**«, u kojoj raspravljajući o Juranićima i Čubranićima, što su u 15. st. bježeći pred Turcima dospjeli na otok Krk, pisac usput govori o mnogim pitanjima, vezanim za povijest Poljica i Krka, a na osobiti način o potanku hrvatskoga grba i trobojnice. Upozoravam na nekoliko superlativa iz te studije:

»**Prvo Kraljevstvo Hrvata** bilo je savez slobodnih župa, dakle **prvo** i najviše **ostvarenje neposredne demokracije u Evropi**« (42).

»**Podsjedanje i osvojenje Sigeta**«, zapis Franje Črnka, tajnika Nikole Šubića Zrinskoga (+1566), **najbolje je djelo** hrvatske književnosti 16. st. (47).

»**Latinski jezik** ostao je službenim jezikom Hrvatskoga sabora sve do god. 1847., pa je po tome **Hrvatski sabor posljednji evropski parlament**, koji se je latinskim jezikom služio kao službenim« (55—56).

Prijevod dubrovačkoga isusovca Rajmunda Kunića (+1794) **Ilijade** na latinski smatra se do danas **najboljim latinskim prijevodom** Homerova epa (56).

Ton Smerdel (+1970), hrvatski književnik, poliglot, klasičar, »izdao je sedam knjiga latinskih pjesama, čime se je uvrstio među najplodnije novije novolatinske pjesnike u svijetu, a među Slavenima se popeo, po obujmu i vrijednosti, na **prvo mjesto**. Uvršten je u povijest **svjetske književnosti**, jer se nije mogao mimoći. Ali **nije uvršten u povijest hrvatske književnosti**, ni one pisane na hrvatskom jeziku ni one pisane na latinskom« (56, bilješka). Posebna hvala piscu za tu bilješku o Smerdelu, koga sam i osobno poznao kao intelektualca duboke kršćanske religioznosti! Ali, doći će vrijeme, da će i Smerdel kod nas dobiti priznanje, jer prave vrijednosti ne ginu.

Postanak hrvatskog grba, čije najstarije predstave pisac vidi na starohrvatskom plüteju s pentagramom u splitskoj krtionici sv. Ivana (11. st.) i na zvoničku sv. Lucije u Jurandvoru na Krku (13. st.), kao i na grbu poljičkih Dražojevića, Heres povezuje s filozofijom i filologijom staroga Irana (šah!). On i hrvatsku zastavu, nastalu revolucinarne 1848. godine, također izvodi iz hrvatskih grbova tako da su crvena i bijela boja uzete iz našega šahovskog grba, a plava iz grba Slavonije. Na taj su način u jedinstvenu hrvatsku zastavu ušle sve tri boje »Trojedne Kraljevine«. (Crvena, Bijela i Panonska Hrvatska), a one nas ujedno podsjećaju i na daleku našu iransku pradomovinu!

Svracam pozornost na Heresove prijedloge: »da i glagoljica i latinski jezik u hrvatskim školama budu obvezatni predmet učenja, od pučke škole do fakulteta« (57), te da bi »crkvu sv. Lucije trebalo proglasiti zavjetnom crkvom i narodnim svetištem glagoljaštva. Srušeni benediktinski glagoljaški samostan sv. Lucije trebalo bi obnoviti i u nj postaviti najvrednije glagoljske spomenike, barem u odljevu... i da ovome trajno hodočaste svi«... (55).

U današnjoj kulturnoj klimi ti nam se prijedlozi mogu činiti, doduše, premion, ali, kada se oni motre u svijetlu snažne lozinke, koju je pisac postavio na početku svoje studije: »Ne može se pretvoriti u roba čovjek, koji poznaje svoju prošlost (Alex Haley)!«, — onda su ti prijedlozi razumljivi.

Ipak, jedna mala primjedba! Govoreći o propasti navedene benediktinske opatije sv. Lucije na Krku pisac kaže: »Posljednji regularni opat opatije sv. Lucije **fra Matej** god. 1456. odrekao se je zbog starosti opatske časti«... (60). Ukoliko je Matej bio opat i benediktanac-svećenik, on se nije mogao zvati **fra**. Svećenici, pripadnici benediktinskog reda (6. st.) uz ime imaju riječcu **dom(inus)**, dok pripadnici prosjačkih redova, koji su nastali u 13. st., a među njima u prvome redu franjevci, ispred imena dostavljaju riječcu **fra** (ter). A ta mala riječ nekada može biti vrlo važna. Po toj, naime, riječi mi sigurno znamo, da je glasovitu srpsku crkvu u Dečanima u romanskom stilu sagradio katolički franjevac fra Vid (Vita) iz Kotora (oko 1330.), a ne benediktinac, niti neki istočni monah. (Ostojić o spomenutom Mateju kaže doslovno: »neki Matej, monah i opat« (Benediktinci, II, 170).

Da zaključimo! Prvi, poučni dio »**Poljica-3**« bit će zanimljiv i koristan svakome hrvatskom čitatelju, drugi će u prvome redu zanimati same Poljičane, dok će treći, dramski dio ući u širu povijest hrvatske književnosti. O tome svjedoči i popratna »**Napomena uz tekst drame Počelo Poljica**« iz pera dvaju poznatih Poljičana — **Jure Kaštelana i Nedjeljka Mihanovića** (223—224).

Godine 1711. poljički je pon don Jure Barić na matici krštenih župe Tugari »arvaticom« ili »poljičicom« (hrvatskom ćirilicom) zabilježio riječi: »**Ruka darće ni naučna, zač je pisat muka mučna**«! (»Poljica«, 3, 110).

Pisac je ovih redaka u osvrtu na prvi broj **Poljica** (Služba Božja, 1977, 2, 172) novome listu zaželio: »Vivat, crescat, floreat!«

Uza sve što je pisati i izdavati danas jedan »list« od preko dvije stotine i dvadeset stranica »muka mučna«, svećenici naše stare Poljičke republike pod vodstvom svoga duhovnoga »kneza« don F. Mihanovića kroz tri su godine učinili da njihov list ne samo »živi, raste i cvjeta«, nego i da daje sve bolje i sve sočnije plodove, pa ga preporučamo svim hrvatskim čitateljima, a u prvome redu braći svećenicima, makar oni živjeli daleko od »Republike svetoga Jurja«!

Fra Karlo Jurišić

PRIMLJENE KNJIGE

Marijan Šoljić: 1. **PROPLAMSAJI SRCA**, Bijeljina 1978, ciklostil, tvrdi uvez u baršun, džepni format, str. 204, cijena 50— din.; 2. **BOŽIĆ-DIJETE**, Bijeljina 1978, ciklostil, proširano, džepni format, str. 60, cijena 12— din.; 3. »**DOĐI I IDI ZA MNOM!**«, Bijeljina 1978, ciklostil, proširano, džepni format, str. 52, cijena 10— din. Životopis sv. Antuna Pustinjaka. — Sve tri knjižice naručuju se kod izdavača: Marijan Šoljić, 75320 Bijeljina, pp 41.

Dr. o. Božo Vuco: **OD ATOMA DO SVEMIRA — Boga slavi malo i veliko**, 2. izdanje, Makarska 1978. U ovom 2. izdanju, kao i u prvom, pisac na temelju prirodnih zakona po kojima se ostvaruje organizacija i sredenost u atomima, organskom svijetu i svemiru upućuje na Boga kao tvorca i organizatora svega toga. Autor promatra prirodu kao knjigu koju je napisao sve-mogući i sveznajući Bog; a prirodoslovci, koje često navodi, utoliko su veći ukoliko su uspjeli bolje pročitati po koju stranicu iz te divne knjige. Knjiga ima 180 stranica, a cijena joj je 40— din. Naručuje se kod pisca: 58300 Makarska, Put žrtava fašizma 1.

Toma Kempenac: **NASLJEDUJ KRISTA**, 3. izdanje, Zagreb 1978. Knjižica ima 448 stranica, format džepni, oprema ukusna i čvrsta, a uvez u platnu. Izdalo HDK sv. Ćirila i Metoda, Zagreb. Naručuje se kod izdavača: 41000 Zagreb, Trg kralja Tomislava 21, a može se dobiti i u Ćirilometodskim knjižarama: 41000 Zagreb, Kaptol 29; 58000 Split, Hrvojeva 2; 50000 Dubrovnik, Zeljarica 7. — Cijena 100— din.

André Louf: **GOSPODINE, NAUČI NAS MOLITI**, Đakovo 1978. S francuskog prevela s. Mariangela Žigrić, teološka lektura dr. Tomislav Ivančić. Ova bi knjiga, koja ima 170 stranica, željela biti odgovor na glad za molitvom. Autor je monah koji živi u neprestanom kontaktu sa Sv. pismom i duhovnim učiteljima. Njegova osobnost, koja je utkana u ovu knjigu, obnavlja i otvara nove prostore Riječi. — Cijena 80— din. Narudžbe: Sestre Svetoga Križa, 54400 Đakovo, Tomislavova 22.

Dr. fra Ignacije Gavran: **LUCERNA LUCENS? — Odnos vrhbosanskog ordinarija prema bosanskim franjevcima u razdoblju od 1881. do 1975. godine**, Visoko 1978. Knjiga je većim dijelom povijesni prikaz. Ima 224 stranice velikog formata, više fotografija i 26 priloženih dokumenata. — Cijena 100— din. Naručuje se kod autora: 71300 Visoko, Nazorova 4.

SUVREMENA SLUŽBA VJEČNOSTI — Život i rad o. fra Ante Antića, Zagreb 1978. Knjiga ima 180 stranica, a izdala ju je Vicepostulatura, Zagreb, Vrbanićeva 35. Odgovara fra Roko Tomić. On u predgovoru kaže da je ovo prva knjiga u nizu koji će obuhvaćati građu i proučavanje života i rada o. A. Antića, o kojemu se vodi proces za beatifikaciju. U ovoj je knjizi donesen kritički prikaz njegova života prema podacima i izjavama do koji se moglo doći. Narudžbe: Vicepostulatura, 41000 Zagreb, Vrbanićeva 35.

Fra Vjeko Vrčić: **ŽUPE IMOTSKE KRAJINE**. I dio, Imotski 1978. Knjiga ima 320 stranica s priloženom kartom Imotske krajine. Obraduje povijesni razvoj, vjerski značaj i kulturno-prosvjetni život slijedećih župa: Župa, Slivno, Rašćane, Krstatiće, Podbablje, Poljica, Runović, Imotski, Vinjani, Proložac i Srpsko-pravoslavna parohija Imotski — Glavina. — Cijena 150— din. Naručuje se kod pisca: Župski ured, 58276 Vrgorac.